

Til Kystverket

Kopi til:

- Troms fylkeskommune
- Riksantikvaren
- Sametinget
- Kommunene

Kystverkets utkast til Landsverneplan for maritim infrastruktur

Uttalelse

1. Friluftsrådet mener at
  - Det har stor betydning at maritim infrastruktur vernes, så vel for fiskeri - og maritimhistorie, som attraktivitet innen friluftsliv og opplevelser langs kysten.
  - Statens kulturhistoriske eiendommer med verna objekter og representative områder må reflektere de ulike kystavsnittenes særpreg, ikke bare tekniske tema og verdier konsentrert i noen regioner.
2. Friluftsrådet beklager at
  - Verneforslaget framstår med en skeivfordeling til fordel for Sør-Norge.
  - Eldre infrastruktur og verneverdier er mangelfullt dokumentert i Troms og Finnmark.
  - Troms kommer særskilt dårlig ut i verneforslaget med få objekter og fiskerihavner.
3. Friluftsrådet viser til sin gjennomgang og foreslår
  - Et særskilt dokumentasjonsprosjekt i nord.
  - Støene og nødhavnene ytterst i de store fjordsystemene Lyngen og Ullsfjorden og Tana må gis vern.
  - Det geografiske området kalt "Yttersiden av Senja" omfatter værene i Andfjorden, Bergsfjorden og de sørlige Malangsværan. Områdevernet må utvides til å gjelde "Yttersida" med hele området Malangsværan med merker, fyrlykter og fiskerihavnene på Auvær og Røssholmen.
  - Risøyrenna – Raftsundet må med sin historiske betydning for hurtigruteleia og sjøreisen gis områdevern.
  - Infrastruktur og vær i minst et "representativt sjøsamisk område" må gis vern.

Friluftsrådet ber om at dette innarbeides i ferdigstillinga av verneplanen.

Daglig leder

Saksdokumenter

- *Kystverkets utkast til Landsverneplan for maritim infrastruktur*, Kystverket, mai 2009
http://www.kystverket.no/arch/_img/9906469.pdf
- *Nasjonal verneplan for fyrstasjoner*, Riksantikvaren 1997
- *Oversikt Kystverkets havneanlegg Troms*
- *Natur- og kulturarven ved Nordishavet. Malangsværan*, Ragnhild Sandøy, Tromsø kommune desember 2006
- Referat fra møte i Kystverket 15.02.07
- Notat om inndeling av Ishavskysten, Ragnhild Sandøy, 2007
- Foredrag Kystverneplanen Kystverket ved Torstein Hansen 13.04.08
- Kystverket 4. distrikts avsluttede arkivprosjekt
- For øvrig ble 80 000 sider plandokumenter scanna og lagt på mikrofilm. Kystverket og Nasjonalbiblioteket har det digitale arkivet. Originaldokumentene er ført til Statsarkivet i Trondheim.
- Kystverket 4. distrikts historiske arkiv ble ordna ved Lofotmuséet, før det ble ført til Statsarkivet i Trondheim.
- Fyrmuseumsnettverket, <http://www.fyr.no/fyrmuseum.html>
- Nasjonal fotohistorisk database Lofotmuséet har i samarbeid med Kystverkets avdeling i Kabelvåg, digitalisert havnevesenets fotohistoriske arkiv for Nord-Norge. Statsarkivet i Trondheim.
- Instruks om avhending av statlig eiendom m.v. – Kongelig resolusjon av 19. desember 1997 (Avhendingsinstruksen).

Statens kulturhistoriske eiendommer langs sjøveien

De objekter og områder som blir verna vil inngå i kategorien Statens kulturhistoriske eiendommer. De objekter og eiendommer som blir gitt vernestatus, vil bli forvaltet av eiendomsavdelingen i Arendal og da etter egne Forvaltningsplaner. Vernestatus vil innebære en vesentlig statlig innsats og ivaretagelse av kvaliteter langs kysten.

Det har stor betydning at maritime kulturminner, eldre infrastruktur og fiskerihavner langs hele norskekysten tas vare på og gis vern og vedlikehold i regi av Kystverket. Den maritime infrastrukturen Kystverkets infrastruktur For kystsamfunnene i nord og for ivaretaging av kystkultur og sikkerhet for fritidsflåte og sjarkflåten, vil. Daglig leder har derfor hatt dialog med både regionledelsen og prosjektledelse om verneverdige elementer i Troms og Finnmark.

Spørsmålet om vern må sees i sammenheng med avhendinga av fyrstasjonene. Avhending av statlige eiendommer skal foregå etter retningslinjer i Avhendingsinstruksen.

Se: <http://odin.dep.no/aad/norsk/regelverk/rutiner/002005-990330/index-dok000-b-f-a.html>

I Troms er så langt ingen fyrstasjoner tilgjengelig for allmennheten, to er leid bort til reiselivsbedrifter, og det tredje Fugløykalven er norskekystens minst tilgjengelige fyr..

Dialog med Kystverket

Den eldre infrastrukturen langs vår kyst har stor betydning, både opplevelsesmessig og sikkerhetsmessig, spesielt for kystfolket, for fritidstrafikken og for sjarkflåten. For kystkultur og sikkerhet for fritidsflåte og sjarkflåten, vil det ha stor betydning at maritime kulturminner, eldre infrastruktur og fiskerihavner langs hele norskekysten tas vare på og gis vern og vedlikehold i regi av Kystverket.

Vi har derfor hatt dialog med tidligere prosjektledelse og med kulturvernansvarlig i Kystverket om verneverdige elementer i de nordlige landskapene. Det var også et tema med regiondirektør John Evensen.

Om planforslaget

I planutkastet skrives at:

”Formålet med planen er å verne et utvalg kulturminner som dokumenterer Kystverkets virksomhet og historie ved å vise bredden og variasjonen av kulturminnetyper som finnes i Kystverket. Et stort antall fyrstasjoner er allerede fredet av Riksantikvaren, og gjennom landsverneplanen blir disse nå satt inn i en større sammenheng, som del av en maritim infrastruktur. Det passer godt å kunne presentere en slik helhetlig plan nettopp i kulturminneåret.

Landsverneplanen er sendt til fylkeskommunene og en del organisasjoner og institusjoner med uttalelsesfrist 1. oktober 2009. Det endelige forslaget til landsverneplan vil så bli utarbeidet og oversendt Riksantikvaren for videre behandling. Kystverket arbeider med å utvikle retningslinjer og prosedyrer for hvordan etaten skal vedlikeholde og ta vare på de ulike objektene som får en vernestatus gjennom landsverneplanen.”

25. august ba friluftsrådet Kystverket om å få tilsendt planutkastet, samt en fylkesvis oversikt/ oppsummering av foreslåtte fredningsobjekter og områder, samt kartoversikt. Plandokumentet har vi fått, mens Kystverket beklager at det ikke lar seg gjøre å få satt opp slike oversikter.

Organisering av arbeidet

Dersom Kystverket skulle makte å yte sjøsikkerhetens og den maritime infrastruktur historie rettferdighet, måtte man med norskekystens lange kystlinje, mange farleder og mangfoldig infrastruktur, organisere arbeidet slik at regionene ble godt ivaretatt. Slik har Kystverket og Kyst- og fiskeridepartementet hatt en formidabel og spennende oppgave verneprosess..

Statens vegvesen som for lengst er ferdig med sin prosess, organiserte sin prosess regionalt og trinnvis der alle fylkene fikk i oppgave å foreta en gjennomgang og legge fram et begrunna forslag for vern av ulike typer veganlegg og vegmilø i sitt fylke. På bakgrunn av de fylkesvise rapportene ble det så foretatt en gjennomgang som resulterte i en verneplan på nasjonalt nivå.

Kystverket har organisert sin verneplanprosess på en annen måte, med en sentral styringsgruppe sammensatt av Kyst- og fiskeridepartementet og Kystverket sentralt og Sør Øst. og med prosjektledelse i Arendal. Det har ikke vært regionale delprosjekter, og det er ikke lagt fram regionvise delrapporter.

Kystverkets forslag innebærer en stor overvekt av objekter i på Skagerakskysten, må man konstatere at Kystverkets med sitt valg av organisering av arbeidet ikke har lyktes i å velge vernekriterier eller mobilisere for å kartlegge og analysere verneverdig infrastruktur langs hele kysten, i alle fall ikke i nordområdene.

Planutkastets innhold

Plandokumentet utgjør i alt 293 sider og den faglige delen er delt i

- Kystverkets historie – 21 s

- Katalog over foreslåtte verneobjekter og områder – 260 s

Kystverkets historie

Kystverkets historie innebærer en kort gjennomgang om de ulike institusjoner og typer infrastruktur. Hendelser og institusjoner i Sør-Norge blir forklart relativt detaljert.

Bortsett fra en bisetning om russehandel, og noen setninger om 2. Verdenskrig og gjenoppbygginga i Finnmark og Nord-Troms, er virksomheten og infrastrukturen i nordområdene i liten grad kommentert. I sum har planutkastets fokus og forståelsehorisont har en sterk slagside til det sørlige Norge.

Samisk maritim tradisjon, handels- og sjøfartsprivilegiene i Finnmark og Nordlandene, framveksten av fiskeværene og fiskerihavnene, jektefarten og pomorhandelen, motorisering, okkupasjonsmaktas infrastruktur, sentralisering, strukturering av fiskeflåten – det mye viktig historie som må være med skal man kunne se og forstå Kystverkets og de tidligere veseners prioriteringer og evt. geografisk ulikheter i fysisk infrastruktur.

Katalog, planutkast eller informasjonsbrosjyre?

Det er katalogdelen som framstår som selve verneplanutkastet. Mandatet er å legge fram et begrunna forslag til en verneplan, mens en stor del av katalogen (97 av 260 s) er en presentasjon av allerede freda fyrstasjoner og tåkeklokker.

Katalogen har ingen samleoversikter, og tilnærminga til de ulike tema følger ulike metoder

Geografisk slagside og skeivfordeling

Det fins ingen samleoversikter over den geografiske dimensjonen i forslagene.

I planutkastet har man forholdt seg tematisk og etter objekttype. De ulike kyststrekninger er ikke vurdert vedrørende verneverdi og representativitet. Dette gir seg utslag i påfallende geografisk skeivfordeling i foreslåtte vernede objekter.

Ved gjennomgang av katalogen, finner man at det er påfallende få objekter i Troms og Finnmark som foreslått verna. Det gis ingen kommentarer eller begrunnelse for hvorfor man har valgt å fremme en slik skeivfordeling av verneverdig infrastruktur langs norskekysten.

Foreslåtte verneobjekter i Troms

Ishavskysten framstår med lite verneverdig infrastruktur

Troms har fra Andfjorden til Lopphavet en lang kyst med stor diversitet og mange utfordringer. Troms kommer imidlertid særskilt dårlig ut, se oversikten i tabellen under.

I kapitlet om fiskerihavner er det lagt fram en oversikt, se side 198, ellers ikke.

Kystverket foreslår vern av bare 2 enkeltobjekter i og 1 ”representativt område” i hele Troms. Av de mange foreslåtte verneobjekter og områder, er svært få anlegg og områder ved Ishavskysten som er funnet verneverdige. I forhold til lengde, klima, risiko som farvann, særpreget og historisk aktivitet som karakteriserer denne kyststrekninga, framstår forslaget som påfallende.

Tabell 1 Oversikt over foreslåtte verneobjekter og representative områder i Troms

Type anlegg	Norge	Finnmark	Troms	Ishavskysten	Merknader
Fyrstasjoner	83	5	2	7	Hekkingen, freda 2000 Fugløykalven, freda 1999
Fyrlykter	9	1		1	
Tåkeklokker	5			0	
Lanterner				0	
Sjømerker uten lys	26	1	1	2	Hekkingen varde Inngår i "Representativt mråde"
Loshytter	1			0	
Stasjoner	1			0	
Fiskerihavn/molo	27	7	1	8	Moloen i Segelvik
Kanaler Sluser	2			0	
Bunnkjettinger				0	
"Representativt område"	4		1	1	"Senjas ytterside"
Sum	158	14	5	19	

Ved kontakt med Kystverket blir det også innrømmet at det er blitt en geografisk skeivfordeling i planen, og at noe av årsaka kan være at ikke alle regionkontorene har vært like aktive med dokumentasjon og forslag om verneverdier.

FORSLAG

Norskekystens landskaper og infrastruktur for sjøsikkerhet

Kystverkets historie er forankra i Losvesenets, Fyrvesenets, Merkevesenets og Havnevesenets historie og kulturminner. For alle disse har sjøsikkerheten vært hovedmålet, og man må i utgangspunktet formode at strategier og anlegg for sjøsikkerhet har vært fordelt langs hele Norges kyst.

Fra gammelt har norskekysten vært delt opp i ulike geografiske landskapssnitt, og disse er i all hovedsak reflektert i Kystverkets regioninndeling i dag. I store trekk samsvarer det med Statens Kartverks inndeling i Den norske los.

Tabell 2. Inndeling av norskekysten

Kystlandskap Kystavsnitt	Strekning	Kystverkets regionkontor	Tilgrensende havområde
Skagerakskysten	Oslofjorden og Sørlandet	SørØst	Skagerak
Nordsjøkysten	Fra Jærens rev til Stadt	Vest	Nordsjøen
Møre	Fra Stad via Hustadvika og Folda til Helgeland	Midt Norge	Norskehavet
Nordlandskysten	Fra Helgeland til Vesterålen	Nordland	Norskehavet
Ishavskysten	Fra Vesterålen til Varanger	Troms og Finnmark	Nordishavet med Barentshavet

Ishavskysten som historisk kystlandskap

Ishavskysten fra Vesterålen til Varanger med fylkene Troms og Finnmark samsvarer med Kystverkets forvaltningsområde Troms og Finnmark samsvarer med den geografiske kystregionen Ishavskysten.

Ishavskysten samsvarer med Nordområdene i dagens moderne politikk der fokuset er havfiske, petroleum, energiutvinning og utenrikspolitikk. Kystenn er svært spesiell historisk, i forhold til maritim virksomhet med handel, sjøfart og fiskerier, og har hatt stort innslag av sjøsamisk bosetting og økonomisk virksomhet. I dette området foregikk pomorhandelen med stor trafikk av russiske seilskip fra Kvitsjøen hele sommeren, og i stort omfang fra 1830 til 1917. Det var i dette området den økonomiske veksten i fiskeriene skjøt fart og eksploderte fra 1830 og utover. Det var nordområdene som ble befestet av den tyske okkupasjonsmakta i 1940 pga av den strategiske betydning. Det var fra Varanger til Fugløy Sundet at mest all infrastruktur langs kysten ble rasert under okkupasjonsmaktas "Brent jord" strategi høsten 1944. Det er i dette området man best kan dokumentere statlige myndigheters skiftende strategier for gjenreisning og utvikling av det nordlige Norge opp mot i dag.

Her er

- ulike skipsleier, polar virksomhet, fiskebanker, skjærgård og øyriker, fjorder og sund.
  - mørketid og tøft klima med polare lavtrykk, lang vinter, og stor forskjell på flo og fjære
- Denne virksomheten har vært beveggrunnen for tilrettelegginga av infrastruktur langs kysten i regi av alle vesener som nå ligger under Kystverket med

På Nordøyan i Malangsværene finner vi de siste småskala fiskerihavnene som ble bygd for småbåter før krigen. Ved innløpet til de store åpne samiske fjordene ble det bygd støer som nødhavner.

Dette er aspekter og forslag vi ber om blir tatt inn i ferdigstillinga i verneplanen, vil det bidra til å styrke regionen og fylket som attraksjon for friluftsliv og reiseliv på alle nivå.

Dokumentasjon og verdivurderinger i nord

Tromsø kommune har i 2006 foreslått at Malangsværene blir gitt områdevern, se *Natur- og kulturarven fra Nordishavet. Malangsværene Rapport 1 2006.*

I møte 15.02.07 om Kystkultur / Kystverkets verneplan i Tromsø mellom Tromsø kommune og Kystverket ble planutkastet gjennomgått. Man konstaterte da at

4. Troms og Finnmark ikke var representert med områdefredninger slik det var foreslått i Sør-Norge, og at denne mangelen bør rettes opp.
5. for Troms og Finnmark var mangelfull dokumentasjon om eldre infrastruktur og verneverdier
6. behov for et særskilt dokumentasjonsprosjekt i nord. Det ble gjennomgått områder som møtedeltakerne mente har særskilte kvaliteter.
7. det bør foretas registreringer, dokumentasjon, analyser og verdi- og egnethetsvurderinger som presenteres i egne rapporter for hvert område
8. utvelgelse av representative område og verneobjekter

Møtet konkluderte med at Kystverket skulle ta initiativ til et slikt prosjekt 1. halvår 2007.

Ishavskystens kjente kyststrekninger

I Lofoten og Vestfjorden, samt langs Nordlandskysten og Helgeland er det selvsagt områder av nasjonal, enn si internasjonal, verdi og interesse. Disse landskapene er ikke orientert mot Nordishavet, men mot Norskehavet.

Det er Troms og Finnmark som i særlig grad vært prega av internasjonal sjøfart og fiskerier med kontakter både til Kvitsjøen, sørover norskekysten og mot Barentshavet og Polarområdene gjennom historia

Ut fra historisk betydning for sjøfart og fiskeri og opplevelser, vil følgende kjente havstrek og farvatn som orienterer seg mot Nordishavet og Ishavskysten utmerke seg for særskilt oppmerksomhet:

Tabell 3 Spesielle kystlandskap, farvann og leder ved Ishavskysten

Kystlandskap	Strekning	Viktige navn og informasjon
Østhavet - Varanger	fra Grense Jakobselv til Hamningberg	med Raftestranda (Jarfjorden, Kjelmøya, Munkefjorden), samt Nesseby. Værene fra Vardø til Tana
Tanafjorden	Er en innbukting av Nordishavet og Barentshavet, Ingen skjærgård	Tanahorn, Omgang, Finnkomkeila, Nordkyn/ Čorgaš , Vestertana/ Deanudat
Øyriket Måsøy	Inga – stort fiskevær ute i havet, gamle kommunegrense	Værene Gjesvær / Ingøy / Måsøy / Rolfsøy
Sørøya	Sørøysundet og Sørøya	Kjøttvika, Tarhalsen, Kjøttvikvarden Mefjord, Hammerfest
Lopphavet	Sørøya – Nord- Fugløy	Loppa, Kvenangen og Skjervøy Valanhavn, Seglvik, Spildra,
Lyngen	Ytre Lyngen - Ytre Ullsfjorden, leiene til Tromsøflaket og Svalbard	Fugløysundet, Fugløya, Fakken, Kvitnes, Vannvåg, Karlsøy,
Malangskjeften og Malangsværene	Værene utenfor Nord-Senja og Kvaløya og leia mot Malangsgrunnen og Svensgrunnen	Fra Rebbenesøya, Auvær, Håja, Røssholmen, Hillesøya, Hekkingen, t.o.m. Mefjorden på Senja
Andfjorden	Værene utenfor Senja til Andøya	Bjarkøy, Meløyvær, Steinavær, Holmevær,
Vesterålen	Storfisketida sørgrense for pomorhandelen	Gaukværøy, Skogsøya og værene i Øksfjord Vestbygd
Risøyrenna – Raftsundet	Risøyrenna åpna i 1922 opp Raftsundet som hurtigruteleia mellom Vesterålen og Lofoten, mellom Ishavskysten og Norskekysten	4,8 km passasje gjennom sandbankene i Risøysundet , Andfjorden og Sortlandsundet Raftsundet, stri straum, Trongstraumen og fortøyningsplasser i sør og nord